

**רפואה בעין
סי' שכח' ס"ב**

- טור ב"י שו"ע, משנ"ב.

טיפות להרטבת העינים בשבת (gotas para lubricar el hojo)

- אבני ישפה (ח"ה סי' ע' ענף א').
- אבני ישפה (ח"ז סי' ל' ענף ד').
- משנה ברורה למעשה (עמ' רנג' הערה קמ').

**שורה אדם קילורין מע"ש, "צרכים היכר לעצמו ולאחרים"
סי' שכח' סכ"א**

- טור.

- ב"י.

- שו"ע.

- משנ"ב.

- יש לשים לב על מה שכתב המשנ"ב, שרק צרכים היכר בדבר שבעצם אינו מאכל בריאים ורק שאחרים טועים וחושבים שהוי מאכל בריאים, לזה צרכים היכר גם לעצמו (והוא שיכין מע"ש), אבל בדברים שבעצם הם מאכל בריאים לא צריך היכר לעצמו, ורק צריך שהיה ניכר לאחרים שהוא מאכל בריאים.

אם מותר לרקח טרופה בע"ש ולהניחה תוך המאכל באופן שאינו ניכר ולאכול בשבת (כשנצא במיחוש או מקצת חולי ולא הגיע לחולה שאב"ס)

- אג"מ (ח"ב סי' פו').

- אורחות שבת (עמ' רפה' ועמ' רפז' אות קלא' קלב').

- פסקי תשובות (אות מג' מתחילה עד "ואין צריך לומר").

סימן ע

טיפות להרטבת העינים בשבת; אם שכיבות סמיכה אסורות בשבת;
 השימוש בכלי קטן ללחיצה שמחזק שרירי כף היד;
 תרגילי פיזיותרפיה (physiotherapy) קלים בשבת;
 השימוש במושב או נעל אורתופדי; פלטה לישור השינים;
 גרבי גומי לורידים; גרבי גומי לורידים;

י"ג כסלו, תשנ"ו

• ענף א: טיפות להרטבת העינים בשבת

יש בני אדם שחסרה להם בגוף האפשרות לייצר דמעות, ולכן סובלים מן היובש בעינים, ושאלו אם מותר בשבת לשים טיפות מיוחדות בעינים שהן משמשות במקום דמעות, ומרטיבות את העינים. בשו"ע סי' שכ"ח סע' כ' כתב וז"ל: אין נותנין יין לתוך העין, וליתנו על גביו אם פותח וסוגר העין אסור ואם אינו פותח וסוגר מותר, ורוק תפל אפי' על גביו אסור דמוכחא מלתא דלרפואה עביד עכ"ל. הרי מבואר שאסור לשים רפואה בעינים. וע"כ צ"ל שלא מדובר בחולי חמור שיחשב חולי כל הגוף, שהרי בזה מותר לקחת רפואה, וכמ"ש המ"ב שם ס"ק א'.

והטיפות שמניחים בעינים כדי להרטיב אותם, אינו במקום חולי ממש, שהרי גם אם יש לו צער, אבל אין לו דלקת ולא נפל למשכב. ולכן לכאורה אסור לשים אותם בתוך העינים. אמנם שומעי השעור הקשו עלי שאין זו תרופה, שהרי אין הטיפות עשויות אלא להניח רטיבות בעין, אבל אינם מרפאים את העין כלל, אלא על ידי שיש רטיבות אין לאדם צער. והרי זה דומה ללובש נעלים כדי שלא ילך על גבי אבנים, שבודאי אין לקרוא לזה רפואה בשבת. וכן כתבתי בעצמי בתשובה אחרת שמותר לשים אבקת

טלק במקום שיש לו אודם בעור כדי שהעור לא ישתפשף זה בזה, וא"כ מאי שנא כאן, וצ"ע.

וי"ל שבכל רפואה פעולת הרפואה היא שהאבר הזה יפעל כראוי, ולא יהיה מקולקל. וכגון שכואב לו הראש והוא לוקח תרופה שיפסיקו הכאבים, והרי אין זה מרפא את הכאב ראש, ורק הוא מסלק את הכאבים, וממילא הראש כבר לא כואב. אבל זה נחשב רפואה כי כל זמן שאין פעולה תקינה בראש, הרי זה נחשב כמו רפואה כיון שהוא בא לרפאותו שיעבוד כמו שצריך. וכן כאן לענין התרופה שנועדה לשים רטיבות בעין, הרי הוא מכניס לעין החומר הטבעי שחסר לו, ובזה הוא מרפא את העין שתפעל כמו שצריך, ונחשב רפואה בשבת. אבל כאשר העור משתפשף אחד על חבירו, שם הטלק משמש כמו דבר חוצץ, וכמו בגד שלא יגע אחד בשני. ואין על זה שם רפואה כיון שאינו משמש כרפואה, אלא כמונע את הבעיה שלא יכאב לו. ולכן נראה לי שאסור להשתמש בתרופה שמרטיבה את העינים בשבת משום שנחשב כמשתמש בתרופה בשבת.

ענף ב: אם שכיבות סמיכה אסורות בשבת

יש לעיין אם מותר לעשות שכיבות סמיכה בשבת שזה עוזר לאדם שיהיה לו גוף בריא.

רק על האף בלי תמיכה, אבל כל זה אינו שייך במשקפיים שלנו שאינם נופלים לעולם כי הם מחוברים היטב מאחורי האזניים.

וגם בזמננו רבו האנשים שלובשים משקפי שמש תמיד גם בתוך הבית, כי הם מתחלפים להיות בלי משקפי שמש כאשר הוא נכנס לתוך הבית, אבל נשאר בהם כהות כאשר הוא נכנס לתוך הבית. וכבר הבאנו מה דינם בתשובה שנדפסה בכרך ב' של אבני ישפה (סי' לט). אבל ודאי שאין אדם בוש במשקפי שמש בחוץ גם כאשר אין שמש, כי בזמננו רגילים בהם תמיד.

ולכן לענ"ד אין צורך להחמיר במשקפי שמש ומותר לצאת בהם בחוץ במקום שאין ערוב ויש לצרף שאין לנו רה"ר דאורייתא, וכ"ש שאפשר להקל במקום שיש עירוב ורק מחמיר שלא לטלטל.

ענף ג: לצאת בשבת במשקפי קריאה

יש אנשים המשתמשים במשקפים מיוחדים לקריאה אשר אינם מתאימים לראיה ברחוב, אלא רק לדבר הקרוב מאד לעיניים כמו קריאת ספר. ויש לעיין באדם שצריך אותם בבית הכנסת כדי לקרוא הסידור והחומש, אם מותר להרכיב את המשקפיים ברחוב כדי להביאם לבית הכנסת.

ומסתבר שכיון שהמשקפיים מפריעים לו תמיד, ודאי שיש בזה גזירה שמא יוריד אותם ויטלטלם ד' אמות. וזה דומה לדברים שאסרו בסי' ש"א סע' ז' שדרכם לשלפם והראותם, ואף כאן שהדבר ממש מפריע לו כל רגע ודאי יש לחשוש שישכח ויורידם ויטלטלם ד' אמות.

• ענף ד: טיפות עיניים להרטיב העיניים בשבת

הדמעות שיש לאדם בעיניים מסייעות בידו לסגור ולפתוח תמיד את עיניו בלי שום כאב. אבל

בספר שמירת שבת כהלכתה פרק ט"ו סע' פ"ב שהתיר לעשות כן, וכן כתב בס' חוט השני ח"ב פ' ל"ג (עמ' ר"ט) שהתיר לשרות במים אבל אסר לשפשף ולנקות. וכן נראה לענ"ד להחמיר בשפשוף שמא דינם שדומים לעור שאסור לשפשף כמ"ש שו"ע סי' ש"ב סע' ט'.

ענף ב: הרכבת משקפי שמש בשבת, במקום שאין שם עירוב

ראיתי בשש"כ פ"ח ס"ד שהביא בשם שו"ת הר צבי או"ח סי' קע"ג שאסור להרכיב משקפי שמש, שמא יבואו עננים ויטלטל אותם ד' אמות כי אם יש עננים אינו צריך אותם.

והדבר קצת קשה שהרי אם כן נאמר שאסור גם לצאת לבוש במעיל שמא יצא השמש מנרתיקו ומחמת החום יוריד את המעיל ויטלטל ד' אמות. אלא ודאי שלא נאמר גזירה זאת בדבר שאדם לובש על גופו. ואף כאן המשקפיים כמלבוש על גופו.

והשו"ע סי' ש"א סע' ל"ז הביא שמותר לצאת בשבת עם כפפות ולא חיישינן שמא יוריד ויטלטל אותם ד' אמות, ויש מי שמחמיר. והרי זה ממש דומה לענייננו שהרי כמו שיכולים לבוא עננים ולא צריך משקפי שמש, כן יכול מזג האוויר להתחמם ואינו צריך את הכפפות לחמם את ידיו. וע' מ"ב ס"ק קל"ח שהביא הטעם שמותר מפני שהוא מלבוש גמור, וכן הוא במשקפיים שהם מלבוש גמור על עיניו ומועילים לראיתו. ואף שמסיק השו"ע שראוי לחוש להחמיר, אבל המ"ב ס"ק קמ"א כתב שעכשיו נהגו להקל ובעל נפש יחמיר. וזה לא כדברי ההר צבי שאוסר. ובספר ששכ"ה פ"ח הערה כ"ח כתב בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל שדבר זה מצוי בימינו יותר משאר דברים שנזכרו בחז"ל. אבל היום השתנתה המציאות, ורבים לובשים משקפי שמש ביום המעונן וגם בתוך הבית.

ואין לטעות במה שהחמיר במ"ב סי' ש"א ס"ק מ"ד בשם החיי אדם להחמיר לצאת במשקפיים שמא יפלו. פשוט שאירי באלה שהיו בזמנם שהיו מונחים

יש בני אדם שאין להם די דמעות, והם משתמשים בטיפות עינים מיוחדות כדי להרטיב את העינים, ויש לעיין אם מותר לעשות כן בשבת.

וחשבת שהם מסירות צער, ונחשבות כרפואה בשבת ואסור. אבל שוב אמר לי רופא שאם לא משתמשים בהם יכול הדבר לגרום לפציעה בעין בגלל השפשוף בין העפעף ובין העין. ולפי זה נראה

לי שמותר להשתמש בטיפות אלה שהרי החושש בעיניו הוי סכנה וכמו שכתב המ"ב סי' שכ"ח ס"ק כ"ב. ואף שעדיין אין דלקת, אבל גם מניעת דלקת דינה שוה לריפוי דלקת קיימת וכמו שבארתי בשו"ת אבני ישפה ח"א סי' צ' ענף ג'. וכאן אני חוזר בי בגלל דעת הרופא ממה שהחמרתי בשו"ת אבני ישפה חלק ה' סי' ע' ענף א'.

סימן לא

נעלים שנרטבו אם יכול להכניס קפיץ תליית סמרטוט בשבת על החבל

ענף ב: תליית סמרטוט בשבת על החבל

ידוע שאסור לתלות בגדים בשבת כמו שמבואר בשו"ע סי' ש"א סע' מ"ה. ויש לעיין אם מותר לתלות סמרטוט רצפה שנרטב בשבת.

והצד שמותר לתלות סמרטוט רצפה על החבל הוא כמו שמותר לתלות ווינדלען שהזכיר המ"ב סי' ש"א ס"ק קס"ד משום שהכל יודעים שדרך התינוקות להשתין ולא יחשדו בו שכיבס בשבת. וכן יש לומר שהדרך שסמרטוט נרטב בשבת כי משתמשים בו לייבש מקומות רטובים, אבל אין הדרך לכבס את הסמרטוט, וממילא לא יחשדו בו שהוא כיבס בשבת.

אלא שיש לומר שאם רואים שהוא תולה סמרטוט רצפה, יחשדו בו שהוא שטף את הרצפות בשבת, ויש בזה איסור מלבן. ולכן למעשה נראה שאין לתלות סמרטוט רצפה כדי שלא יחשדו בו שעבר על מלאכת מלבן.

ב' שבט תשס"ג

נסתפקתי בכמה ספיקות בעניני שלולית בשבת שזה דבר מצוי בזמן רבוי גשמים ובני אדם לא יודעים איך לנהוג בזה כדי לא לעבור על איסור סחיטה או כבוס או שאר איסורים. ורשמתי הענינים כאן.

ענף א: נעלים שנרטבו אם יכול להכניס קפיץ

יש לדון אם מותר להכניס בשבת לתוך הנעלים קפיץ מיוחד כדי לשמור עליהן שלא יתקלקלו.

וחשבת שמותר להכניס בנעלים קפיץ מיוחד. וטעם הדבר משום שאין בזה שום מלאכה והקפיץ אינו מתקן מנא רק שומר שלא יתקלקלו הנעלים, וכן דרכו של קפיץ שפעם הוא קצר ופעם הוא ארוך, וממילא הוא כמו דלת ולא שייך שם בונה או מתקן מנא.

קמ. שאלת חכם: הסובל מיובש בעיניו, האם מותר לו ליתן לתוכם דמעות מלאכותיות? יש לדון אם היובש נחשב כמיהוש האסור ברפואה או שמא דינו כעיניים דבוקות שאינם נחשבים כמחוש וכמבואר בתשובה הקודמת.

סעיף כ"א

קמא. כשחש אליהו בעין בשבת ביקש לערב טיפות עיניים במים ולהטיפם על גב עיניו. האם נתיר לו? באר אם גזרו איסור רפואה כשלא ניכרת התרופה בפני עצמה (שו"ע ברין קילור צלול).

קמב. באר אימתי התירו להשתמש בשבת בטיפות עיניים מעורבים במים? (שו"ע ומשנ"ב ס"ק ס"ט).

קמג. כשחש זאב גירוי בעינו, פקד עליו רופא להניח משחה כל כמה שעות. לפני שבת הציע לו אחיו ליתן את המשחה במעט מים, כך יותר לו להניחה על גבי העין בשבת. האם נכונים דבריו להלכה? השוה לקילור עבה (ס"ק ס"ח).

קמד. כשחש נפתלי בעיניו, הכין מערב שבת תמיסת מים מהולה בטיפות, אך כשהניחם בשבת על עינו פתח וסגר את העין כדי שתיכנס התמיסה לתוכה. האם נהג כהלכה? (שו"ע).

תשובות

נראה הדבר כרחיצה בעלמא⁸⁴, ואף שהוא יודע שנוטל רפואה, מ"מ לא גזרו עליו באופן שעושה היכר ליתן הטיפות במים מערב שבת.

קמג. משחת עיניים שנתנה במים מערב שבת והתמיסה נשארה עדיין עבה, לא יועיל להתיר הנחתה על גבי העין בשבת, והטעם משום שלא התירו כן אלא בטיפות צלולים כמים שנראה כלפי חוץ כרחיצה בעלמא, אבל בתמיסה עבה ניכר הדבר שעושה לרפואה ולא התירו כן אף אם עשה היכר כשנתנה במים מערב שבת.

קמד. אף שהתירו בשבת ליתן על העין טיפות עיניים המעורבים במים מערב שבת, מ"מ לא התירו לפתוח ולסגור את העין כדי שיכנסו

קמ. תשובה למעשה: הסובל מיובש בעיניו, אין לו ליתן תרופה לעיניו לפי שדינו כמחוש. אך יכול להרטיבן בתרסיס המיוחד לכך, מפני שאינו מרפא את העין אלא רק מרטיבו לשעה (הגרש"ד גרוס שליט"א).

סעיף כ"א

קמא. החש בשבת בעיניו, לא יתן טיפות עיניים לתוך העין אף אם עירבם במים, הגם שנראה כרוחץ בעלמא, מ"מ הואיל והוא יודע שנוטל רפואה, שייך בו גזירת חז"ל משום שחיקת סממנים.

קמב. אם נתן הטיפות במים מערב שבת, יש להתיר ליתנם על גב העין בשבת, שהרי לאחרים

84. אך אם ניכרים הטיפות במים חלוקים הדעות אם יש להתיר בכך ועיי' בספר תהילה לדוד ס"ק ל"א. ובבדי השולחן סימן קל"ח ס"ק ג'.

שאסור ואם התנה שיתן לו באמעריקא יותר דאלארס כפי שיוכל לקנות הסך מעות מאראקא. היה זה ריבית קצוצה וכשלא התנו יהיה זה ריבית מאוחרת. דדמי זה לשינוי בזמן דריש איהו נשך באחופיה מאה בק"כ ולבסוף הק"כ שוים רק דנקא כהמאה דמתחלה שאיפסק בש"ע ירד סימן ק"ס סעיף כ"א דאסור מדאורייתא דבתר הלואה אזלינן, וכ"כ הוא בשינוי מקום. ולכן ישלם לו רק כך הדאלארס שהלוה לו שם. ואף אם ביקש ממנו הלואה מעות מאראקא שנתן לו דאלארס בחשבון מעות מאראקא נמי אסור מדרבנן.

יידו.

משה פיינשטיין

● סימן פו

בענין לערב בע"ש הרפואה במאכל
שלא יהיה ניכר לאחרים אם יש בזה
ג"כ האיסור ליקח בשבת

ר"ח מנחם אב תשכ"ב.

מע"כ ידידי הנכבד מהר"ר שלמה אליהו מילער
שליט"א.

הנה דבר לערב סממנים לרפואה בתוך מאכל ומשקה מערב שבת שנסתפקת אם יש להתיר ליקח בשבת דדמי להא דאמר מר עוקבא אמר שמואל בשבת דף ק"ח שורה אדם קילורין מע"ש ונותן ע"ג עיניו בשבת ואינו חושש. ופרשיי הטעם דלדידיה כיון דאצרכוהו לשרותה מע"ש איכא היכרא וליכא למיגור ומאן דחויגהו סבר דרחיצה בעלמא היא דקסבר שהוא יק. שלכן גם כשיערב רפואה מע"ש בתוך מאכל יש להתיר שלדידיה איכא היכרא מה שהוצרך ליתן לתוך מאכל מע"ש ואחריני הרואין יאמרו שאוכל רק המאכל. הנה לדבריך גם בשבת יש להתיר לו לערב במאכל דלדידיה וגם לאחריני אף כשיערב בפניהם הא איכא היכרא מה שבלא נתינה להמאכל אסור אף כשיהיה מותר ליתן בשבת. אבל הנכון לע"ד דלא זה שיצטרך ליקח הרפואה בשינוי שזה יהיה היכר על האיסור דעשיית הסממנים בשחיקה ובשול הוא ההיתר. משום דיש לחוש שאם יהיה מותר ליקח הרפואה בהיכר וסימן יבואו ליקח גם בלא סימן דכמו שיכול לשכח איסור השחיקה והבשול ע"י טרדתו ברפואתו יכול לשכח ג"ו שהצדיכיהו ליקח במאכל ומשקה, אבל מה שמותר בקילור כששראו במים ע"ש הוא משום דדרך הנחת הקילור על העין הוא לשרותו במים בשעה שרוצה להניחו והוא דבר המותר ואסרו לו גם זה לעשות בשבת אלא שישרה

סימן פה

בעלים של מיי שנתייבשו על האש אם
נחשבו כמבושלים

כ"ו מנחם אב תשכ"א.

מע"כ ידידי הנכבד מ"ה ר' שמעון שראן
שליט"א.

הנה העלים של מיי אף שמתייבשים על האש פשוט שאינם בדין מבושלים לומר שאין בשול אחר בשול ויהיה מותר לערות עליהם מכלי ראשון דהא הנידון הוא רק שאולי יתחשב כמו דבר שנאפה ונצלה שיש בשול אחריהם כמפורש בסימן שי"ח סעיף ה' / ורק מה שנתהשל במים אין בו משום בשול. ואף הרמ"א שהביא שם שיש מקילין אפילו בכלי ראשון דסברי דאין בשול אחר אפיה כדאיתא במג"א סק"כ. מ"מ הא מסיק דנהגו לאסור אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו. אבל מסתבר שהעלים אין להחשיבם גם כנאפים וניצלים בזה שנתייבשו ע"י האש דהייבשות אין זה אפיה וצלי דענין אפיה ובשול וצלי הוא שיעשה זה שינוי בהדבר. וראיה לזה משבת דף מ' שאיכא מ"ד דסובר דשמן אף שהיד סולדת בו אין בו משום בשול, והרי כיון שהיד סולדת בו הרי נתחמם שיעור הבשול ומה לנו יותר אלא הוא משום דאין החמום לבד ענין הבשול אלא כשהחמום עושה איהו שינוי בהדבר וסובר מ"ד ההוא דבשמן לא נעשה כלום ע"י החמום ולכן אין בו משום בשול, ומ"ד דיש בו משום בשול לא פליג על זה אלא שסובר דהוא עושה איהו שינוי. ומזה יש למילף גם להתייבשות ע"י האור שאם זה לא עשה שינוי בהדבר אין ההתייבשות עצמו בשול וזה הרי אנן

התינוק או האיזמל ד' אמות ברה"ר משום שאין הכל טרודין במילה ובהזאת טמא מת שחל שביעי שלו בעה"פ שחל בשבת שגורין שמא יעבירנה ד' אמות ברה"ר הוא משום שאין טרודין בהזאה הרי טרודין כולם בפסחיהם ולא מדכרו ליה. א"כ גם מילה שחל בשבת ע"פ יגורו בשביל זה שטרודים כולם בפסחיהם, וגם מ"ט אסרו בהזאה בכל שבתות השנה שלא טרידי כו"ע, הנכון לע"ד דגזירת כל שבתות השנה בהזאה הוא משום מתקן גברא כמפורש ברש"י פסחים דף ס"ה, ורק בשבת שחל בע"פ הקשה הגמ' שם בדף ס"ט שתדחה שבת משום פסח כמפורש שם לשון זה בגמ'.

והקושיא היא רק לר"א, דלר"ע לא קשה כלום דאף בשביל איסור שבת דמתקן לא התירו והעמידו דבריהן אף במקום כרת. אבל לר"א אף שנימא כדסובר רבה שטמא אף כשיכול ליטור לא רמי חיובא דפסח עליה, הוא רק לחיוב כרת דהא בהכרח איכא חיובא עליה ליטור מטומאתו כדא"ר יצחק ברי"ה דף ט"ז חייב אדם לטהר את עצמו ברגל מקרא דובנבלתם לא תגעו ופסק כן הרמב"ם בפט"ז מטו"א ה"י ומשמע מלשונו שהוא מדאורייתא כדכתב שם המל"מ וכ"ש שיש עליו חיוב ליטור ברגל דפסח בשביל קרבן פסח דחמור. וגם הא תיקנו בשביל זה לקרא פדשת פרה בג' שבועות קודם הפסח שהוא להזהיר את ישראל לטהר עצמם כדי שיעשו פסחיהן בטהרה. וזה סגי לר"א לדחות איסור הזאה בשבת שהוא מצד מתקן, ואף אם נימא שחיוב הטהרה ברגל הוא רק מדרבנן כדסובר כן הרמב"ן בחומש פ' שמיני וכדמשמע מהכ"מ שכן סובר גם הרמב"ם ולרבה הוא כן גם ברגל דפסח, מ"מ אם היה החיוב ליטור מדאורייתא היה מדהא איסור מתקן דהזאה אף אם היה אסור מדאורייתא, לכן כשחיוב טהרה הוא מדרבנן יש לו לדחות איסור מתקן דהוא מדרבנן, ותירץ רבה דהוא אסור מגזירה שמא יעבירנה ד' אמות שזה אינו דחה משום דחיובא דכרת דפסח לא רמי על הטמא שלא חזי, ולא מבעיא אם חיוב הטהרה הוא מדרבנן שלא היה דוחה איסור העברה שלכן שייך לגזור, אלא אף אם וחיוב הטהרה הוא מדאורייתא נמי, דמאחד דאינו חייב כרת כשלא נטהר הרי אין עליו חיוב הפסח שידחה מצד מכשירי הפסח אלא שהוא מצד שיש עליו להתחייב בפסח שהוא חיוב אחר שעשה הפסח עליו שאין להחשיב חיוב טהרתו אף שהוא כעצם מצויו רק כמכשירין לחיוב הפסח שלכן יש לו לדחות לר"א איסור הטהרה עצמה מצד מתקן דהיא ההזאה לבד ולא להתיר גם להעביר ד' אמות ברה"ר שהוא מכשירין למכשירין, שכל אלו שדוחין לר"א מכשירין הוא המצוה עצמה אחר

מע"ש. הוא ההיכר שיזכירוהו שאסור לעשות שום דבר לרפואה כיון שאף מה שהדרך ללקיחת הרפואה בשעת מעשה והוא דבר היתר אסרו, ולא יבא להתיר גם בשבת כשישכח לשרות מע"ש דכמו שאין לחוש כשאסרו ליקח הרפואה שיקח באיסור כך אין לחוש כשאסרו השריה שהוא הכנת הלקיחה שישרה ויכנה ללקיחת הרפואה, ובלא השריה הא אינו יכול להניחה על העין, אבל כשלרפואה עצמה אין צורך שוב לעשות כלום ורק שיצריכוהו סימן והיכר בעלמא שיתן לתוך מאכל לא ראו חכמים לסמוך ע"ז, ויותר מסתבר בהיתר שריית קילורין מע"ש שכיון שהוא הדרך לשרות בשעת הנחת הקילור על העין הוי זה ששרה בע"ש כהתחלת הנחה על העין שלדידיה נחשב כהניח על העין כבר מע"ש מצד שהצריכו לעשות התחלת ההנחה ע"י השריה שעושים בשעת ההנחה, ולפ"ז ודאי לא שייך להתיר במה שיצריכוהו לעשות דברים שאין צורך להרפואה ואין להתיר בהיכרים אלו, ואתה כתבת ג"כ שאולי חלוק ולא נראה לך והוא משום שלא כתבת טעם לחלק אבל הוא טעם מוכרח כדבארתי.

ויש לפילף מזה רק למיני רפואה שצריך ליקחם ע"י שיערבם באיזה מאכל ואיזה משקה והדרך שהוא בעצמו נותן לתוך המאכל והמשקה בשעה שצריך ליקח הרפואה שיהיה מותר ליתן להמאכל והמשקה בע"ש וליקח בשבת אם לאחריים לא יהיה ניכר שהוא רפואה שיאמרו שהוא רק מאכל והוא רק משקה, דזה דמי ממש להא דשורה קילורין מע"ש, וגם הוא דוקא כשעושה הרפואה לא יכין בעדו גם זה ליתן בהמאכל והמשקה שצריך, דגם בשריית קילורין פשוט שלקנות קילורין שריין והחולה לא יצטרך לעשות כלום אלא הנחה על העין לבד יהיה אסור דהוא כרפואה שלא חסר כלום להחולה לעשות שאסור, ורק ברפואות שהחולה צריך לעשות בשעת לקיחת הרפואה כקילורין שצריך לשרות, וכן הרפואות שצריך החולה ליתנם למאכל ולמשקה בשעת לקיחת הרפואה מותר כשעשה זה מע"ש מטעמים - לעיל. ●

ידידה.

משה פיינשטיין

סימן פז

בבאור חלוק הר"ן מילה מהזאה

בעה"י א"ח סוכות תשי"ט.

מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר דוב נוסבוים שליט"א.

מה שהקשה כתרי"ה על תירוצ הר"ן רפ"ד דר"ה בזה שלא גזרו במילה שחל בשבת שמא יעביר

• נטילת תרופה באופן שאינו ניכר

נתבאר בסעיפים דלעיל דאסור לאדם הסובל ממיחוש ליקח תרופה כדי להתרפא, אמנם מצינו בגמרא אופן מסויים שהתירו חכמים נטילת תרופה באופן שאינו ניכר, שבזה לא חששו שמא יבוא לשחוק סממנים, וכדלהלן:

בגמ' שבת דף קח: איתא אמר מר עוקבא אמר שמואל שורה אדם קילורין מערב שבת ונותן על גב עיניו בשבת ואינו חושש, והיינו דהקילורין היו תרופה לעין ויש בהם איסור מחמת גזירת שחיקת סממנין, ומכל מקום התירו באופן הנ"ל ששורה את הקילורין מערב שבת. בטעם ההיתר כתב רש"י דהוא משום שלגבי החולה עצמו אין חשש שיכשל בשחיקת סממנים דעל ידי שהצריכוהו לשרות את הקילור מערב שבת יש לו היכר ולא יבא לטעות, ולגבי אחרים הרואים אותו נותן את הקילור על עיניו בשבת [ואינם יודעים ששראו מערב שבת ואין להם היכר] כתב רש"י דאין לחוש, משום שהם סוברים שאין זו אלא רחיצה בעלמא, והובאו דברי רש"י בטור ובשו"ע סי' שכ"ח סעיף כ"א.

ולפי זה יש מגדולי זמננו^{קפ"ח} שנתנו עצה להתיר לאדם הסובל ממקצת חולי לקחת תרופה בשבת על ידי שיערב אותה מערב שבת במשקה או במאכל באופן שלא יהיו ניכרים ובשבת ישתה את המשקה או יאכל את המאכל ולא יהא נראה כלל כנוטל תרופה^{קפ"ט}.

במקום שהבריאים רגילים לסוך בחול, דאל"כ יאסר לסוך חטטין משום גזירת שחיקת סממנים, ולכאורה צ"ע דהא הבריאים אינם סכים עצמם ביוה"כ משום עינוי יוה"כ וא"כ מוכחא מילתא שעושה לרפואה, ומוכח דאין זה אוסר. ובספר שולחן שלמה על ענייני רפואה ח"ב עמ' קמ"ב הביא מהגרשו"א זצ"ל דרק כשאפשר לתלות שעושה זאת משום הקור מותר בבקבוק חם, וצ"ע.

קפח. כן היה מורה וכא הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

קפט. והנה תוס' בדף י"ח ע"א ד"ה ומתרפאת העמידו את הגמ' הנ"ל של שריית קילורין באדם בריא שאינו נותן את הקילורין ע"ג עיניו אלא לתענוג, ולפי דבריהם אין מקור להיתר הנ"ל של לקחת תרופה למי שיש לו מיחוש. והרא"ש פ"ק דשבת סי' ל"ג נקט כרש"י שבאר את הגמ' דף קח: הנ"ל דהוי היתר בדין גזירת שחיקת סממנים, אמנם לא כתב כרש"י שההיתר נסמך על זה שיש לחולה עצמו היכר מכח זה שהצריכוהו לשרות מערב שבת, אלא רק כתב שההיתר הוא משום שאינו אלא כרוחץ עיניו וליכא למיגזר. והטור סי' שכ"ח וכן השו"ע שם סכ"א העתיקו כפרש"י. והמג"א סקכ"ב הביא גם את דעת תוס' שחלקו על עיקר ההיתר הזה, והגר"ז והמשנ"ב העתיקו את שיטת רש"י ולא הזכירו כלל את שיטת תוס'.

נטילת תרופה על ידי עירובה מערב שבת במאכל

קלא. אדם הסובל ממקצת חולי ואסור לו ליקח תרופות בשבת, מותר לערב^{קצ} את התרופה מערב שבת במאכל או במשקה באופן שלא תהיה ניכרת, ומותר לאכול בשבת את המאכל אף שמעורבת בו התרופה, וכפי שנתבאר בהקדמה לסעיף זה, וראה הערה^{קצא}.

קלב. והוא הדין שמותר לערב מערב שבת טיפות של תרופה בתוך משקה באופן שאינן ניכרות בתוכו, וכגון שאינן נותנות צבע במשקה^{קצב}.

סוכריות מציצה לכאב גרון

קלג. אין להשתמש בסוכריות מציצה כדי להקל על כאב גרון^{קצג}.

• קצ. כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, מובא בספר שולחן שלמה על ענייני רפואה ח"ב עמ' קע"ד שעירוב זה הוא באופן שהתרופה אינה ניכרת כלל בתוך האוכל, ולכן הנצרך ליטול גלולה צריך לפררה היטב ולערבה במאכל מערב שבת באופן שלא תהיה ניכרת, אבל לא מהני לטמון גלולה שלימה בתוך מאכל דזה חשיב שעדיין התרופה ניכרת. קצא. עיין בהקדמה לסעיף זה שהבאנו את המקור להלכה זו, והטעם משום שהרואה את החולה אוכל את המאכל אינו מבחין כלל שמעורבת בו תרופה, ולחולה עצמו יש היכר בזה שהצריכוהו לערב את התרופה במאכל מערב שבת. ומשמע מלשון רש"י שבת קח: שעצם זה שהצריכוהו לערב את התרופה מערב שבת הוא ההיכר, ולפ"ז היתר זה קיים אף בתרופה שרגילים ליטלה על ידי עירוב במאכל או במשקה, דמ"מ יש היכר בכך שהוצרך לערב את התרופה מערב שבת. והטור והשו"ע סכ"א העתיקו את לשון רש"י וכן הוא במשנ"ב. והגרש"ז אויערבאך זצ"ל מובא בספר שש"כ פרק ל"ד הערה כ"ז לא התיר בזה אלא בתרופה שאין רגילים בימות החול לערבה במאכל או במשקה, וסמך את דבריו על לשון התו"י שבת דף יח. שכתבו וז"ל "לגבי דידיה ליכא למיגזר שיוודע כי לא התירו לו אלא ע"י שרייה עכ"ל, ולפי דבריו אין היתר זה נאמר בתרופה שדרך נטילתה בחול ע"י עירוב במאכל או במשקה, אמנם בתיקונים ומילואים שם הערה כ"א משמע שחזר בו הגרש"ז זצ"ל מהגבלה זו [ובשו"ת אג"מ או"ח ח"ב סי' פ"ו באר את עיקר הדין הנ"ל באופן אחר יעו"ש].

קצב. וה"ה אף כשהטיפות נותנות צבע במשקה אך המשקה נראה כמשקה שבני אדם בריאים רגילים לשתות.

קצג. הטעם משום שסוכריות אלו אינן מאכל בריאים ולכן יש בזה גזירת שחיקת סממנים. ואף אם סוכריות אלו נראות כסוכריות רגילות מ"מ אין בזה היתר של נתינת תרופה באופן שאינן ניכר הנזכר לעיל סעיף קל"א, משום שהיתר זה נאמר רק כאשר יש לאדם הנוטל את התרופה היכר, שעירב אותה במשקה מבעוד יום, אך בסוכריות אלו אין היתר זה קיים.

ובפרט³⁴⁵ בבתי חולים שיש בזה טירחא והוצאה מרובה, או בכלי חרס וכדו' שאין להם הכשר. ודע, כי בישול סמי מרפא (תרופות ושיקויים למיניהן) אין בהם³⁴⁶ כלל משום בישולי עכו"ם, כיון שאינם בגדר 'עולין על שולחן מלכים'.

ענייני רפואה המקובלים מדורות הקודמים שאינם מאושרים לפי המדע

מב. סעיף כ', שו"ע: אין נותנין יין לתוך העין. דכל מילי שהוא לרפואה גזרו רבנן משום שחיקת סממנים (מ"ב סקס"ד). ומקובל היה בדורות הקודמים שליין או לרוק תפל יש כח מרפא לעיניים, ומיירי שיש לו איזה מיחוש או כאב מסויים בעין, דאם הוא בריא לחלוטין אין³⁴⁷ בזה איסור, ולכן מעיקרא דינא לא³⁴⁸ אסרו לרחוץ העיניים ביין הקידוש לסגולה.

ומכאן נלמד גם לענין שאר סוגי מסורות שונים שמקובל שהם לרפואה, וכל מיני עניינים שונים העוברים במסורת המשפחות שיש בהם משום רפואה, כגון הנחת פרוסת תפוחי אדמה על המצח להוריד חום, פרוסת בצל ליד מיטתו של המצונן כדי שינשום הריח היוצא מן הבצל, כר מלא במלח גס לפתוח סתימת חללי האף, חלב תאנים על יבלות, ועוד מאות רבות של

סגולות ומסורות במשפחות כיוצא בזה, כיון שלפי המסורת יש בזה כח המרפא, אין זה 'סגולה' בעלמא בלי טעם, לכן הגם שלפי חכמי המדע שבימינו לא הוכח הדבר, אסור³⁴⁹ לעשותם בשבת אלא אם כן החולה שאין בו סכנה נפל למשכב או נחלש כל גופו.

מ"ב סקס"ז: אם לא יכול לפתוח עיניו יכול ללחלחן ברוק תפל דאין זה רפואה. ובכלל זה גם³⁵⁰ 'תמצית תה' וכדלעיל אות כ"ב.

• לקיחת תרופה ע"י עירבובו במאכל או במשקה (וע"י עיטופו בנייר)

מג. סעיף כ"א, שו"ע: שורה אדם קילורין בערב שבת ונותן ע"ג העין בשבת, שאינו נראה אלא כרוחץ וכו' ולא חיישינן משום שחיקת סממנים, דכיון שלא התירו לו לשרותן אלא מערב שבת איכא היכרא. ומצינו למדין שבאופן שלאחרים אין נראה שעוסק ברפואה, וגם כלפי עצמו עושה היכר ושינוי, לא גזרו משום 'שחיקת סממנים'.

ומכאן³⁵⁰ נלמד למי שנצרך לו לקחת תרופה מסוימת בשבת, אך נמנע משום שאינו בגדר חלה כל גופו או נפל למשכב, שיש לו עצה על ידי שיערבב³⁵¹ התרופה בתוך מאכל או

345. שו"ת שואל ומשיב מהדו"ב ח"ב סי' ט"ו, וראה בהרחבה בשו"ת צי"א ח"ח סי' ט"ו פי"א. 346. ס' נפש חיה (הכא, להגר"ר מרגליות), ומציין למג"א סי' ר"ד סקכ"א. 347. ע' להלן משנ"ב ס"ק ק"כ ואות ס"ב. 348. אם כי למעשה לא נוהגים כן בקידוש אלא בהבדלה, וכדלעיל סי' רע"א אות כ"ט. 349. והרי זה בכלל הא דלעיל אות ו' לענין רפואה טבעונית ואלטרנטיבית. 350. הנה גדולי הדורות האחרונים הרחיבו הרבה בענין זה עפ"י דברי הראשונים, וסיכמנו הדברים עפ"י היוצא מדברי רובם, אם כי יש הסוברים שהערבוב צריך להיות מערב שבת בדווקא (שבט הלוי דלהלן), ויש הסוברים שאין ההיתר אלא בדבר שדרכו בעירבוב, ובזה שמקדים לערבבו בער"ש הו"ל התירא (אג"מ דלהלן), ויש הסוברים שבדבר שדרכו לערבב אין היתר כלל (שש"כ דלהלן). וכיון שבזמנינו יש עוד צירופים להקל בעצם גזירת 'שחיקת סממנים' (כדלעיל אות ב') שפיר טפי להסתמך גם בנידוד על המקילין, וביותר כשמצטער הרבה. ונציין לראשי המדברים בענין זה: דעת תורה סעי' ל"ז, קצוה"ש סי' קל"ח הערה ל"א, שערים מצויינים בהלכה סי' צ"א סק"ב עפ"י שו"ת משפטי צדק סי' מ', שו"ת מנח"י ח"ו סי' כ"ח, שו"ת אג"מ ח"ב סי' פ"ו, שו"ת באר משה ח"ד סי' ל"א, שו"ת או נדברו ח"א סי' ל"ג, שו"ת צי"א ח"א סי' ל"ז, שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' ל"ו וח"ח סי' פ"ב, שש"כ פל"ד סעי' ה'. 351. ומעיקר הדין אין איסור לפורר גלולה, משום דאין טוחן אחר טוחן, ומיהו ע' לעיל סי' שכ"א הערה 124, ולכן גם כדי לחשוש לדברי המחמירים שם ראוי ונכון לערבבו מערב שבת. ודע, כי להסתיר גלולה שלימה בתוך מאכל ולבולעה אינו בכלל ההיתר

משקה, באופן שאין ניכר³⁵² שלוקח °תרופה, ויוכל לקחתה בשבת, אמנם לכתחילה ישתדל מאד לעשות פעולת הערבוב מערב שבת. •
ואין צריך לומר שאין³⁵³ שום חשש כלל במאכלים ומשקין של בריאים אשר עוד בעת יצורם בבתי החרושת מערבבים בהם סמי חיזוק וויטאמינים שונים, למרות שהוא זקוק לויטאמינים אלו לרפואתו, ועיקר כוונתו באכילת הדבר הוא בשביל כך, כי הרי מאכל בריאים הוא לכל דבר וענין, ואין ניכר כלל שעושה לשם רפואה.

הסרת °גלד של פצע, וחיכוך בעור

רגיש ויבש, °ובקרקפת הראש

מד. סעיף כ"ב, שו"ע: מעבירין גלדי המכה.

ומצד³⁵⁴ איסור 'תולש' (תולדה דגוזז) אין חשש, כי הגלד אע"פ שמדובק לבשר סופו ליפול מאליו (ואינו דומה לפיסות עור שאסור להסירן אפילו פירשו רובן), ולכן גלדים קטנים, או אלו שבסוף מכה שבקל יכול להסירן, מותר להסירן בנחת באופן שלא³⁵⁵ יהיה פסיק רישא להוצאת דם, אך לא יסירם בכלי המיוחד לכך °(פינצטה וכדומה) אלא בידו. ובכלל זה מי שסובל על עור מגורה בגופו או בקרקפתו (תחת שערות ראשו³⁵⁶ או זקנו), יזהר³⁵⁷ לא לחכך בחוזק, שלא יהיה 'פסיק רישא' להוצאת דם או לתלישת פיסות עור קטנות, וכל שכן שיש לו ליזהר שבעתיים אם יש שם³⁵⁸ פצעים, העלול בקל להיות פסיק רישא להוציא דם.

הנאמר הכא, כי הגלולה בעינה עומדת וניכרת, אלא שנסתרת היא. והנה בדעת תורה סי' תקל"ב סעי' ב' מתיר ליקח °גלולה ע"י שיכרכנו בנייר וכך יבלענו, דכיון שעושה שינוי בבליעת התרופה די בכך, ולפי דבריו יש לנו להתיר גם בבולע כשהוא שלם ומוסתר במאכל, אך בשאר פוסקים לא הביאו היתר זה, וכנראה משום דלמדו עפ"י שו"ע הכא שאין די שלוקח התרופה באופן משונה, אלא צריך שהרפואה לא תהיה ניכרת גם לחולה בעצמו, ואז מותר הגם שמכוין לרפואה, וכ"ה בהדיא בס' שלחן שלמה (הכא) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (מכת"י) "לכסותו בתוך אוכל לאו כלום הוא, כי הרי זה חשיב כמו חדרי חדרים", אך עדיין צ"ע לענין עטיפת תרופה בנייר דק, מדוע שלא נתירנו מדין עשיית שבות בשינוי במקום צער שהתירוהו (כמבואר במג"א סי' ש"ז סק"ז ושועה"ר שם סעי' י"ב, וכ"ה בשועה"ר הכא סעי' כ'), ולבלוע גלולה בעטיפת נייר אין לך שינוי גדול מזה, ואולי גם להסתירו בתוך מאכל ולבלוע נמי הו"ל שינוי, וצ"ע. 352. וע' בהערה הקודמת, ולפי דברי המחמירים לכאורה גם בהמיטו וערבבו היטב, אם נשתנה טעם המאכל והמשקה למר, ומורגש היטב טעם התרופה הו"ל לאסור, ובחלק מהפוסקים הנ"ל כתבו אם עירבב באופן שהתרופה הוא הרוב יש לאסור. ועוד ישל"ע אם עקב עירבוב התרופה במאכל או במשקה משתנה צבעו, ומדברי המשנ"ב (סקס"ה) מוכח לחומרא, אך אם אפשר לתלות בסוג של מאכל או משקה של בריאים שצבעו כך, ודאי שפיר דמי. 353. שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' פ"ב. 354. קצוה"ש סי' קל"ו הערה כ"ב. והנה בס' קס"א משנ"ב סקט"ו מביא ב' פירושים על °גלדי מכה: א. בשם הרמב"ם שהוא ריר °(מוגלה, דם) היוצא מן המכה אשר מתייבש ונעשה גליד. ב. שחין שנתרפא ועלה עור למעלה ויש עליו °גלד. ושני הפירושים אמת, כי פעמים הגלד הוא ריר בעלמא ופעמים הוא דבוק לעור חדש דק ורך. ולכאורה לפירוש השני יש לנו לאסור להסיר גלד אשר עי"ז תולש העור החדש שנתהווה על הפצע, אמנם יתכן שלפי דברי הקצוה"ש גם בזה ליכא איסור, כי הגלד שנעשה על עור זה גורם להתייבשות העור החדש ולנפילתו לאחר זמן, כשמתחתיו צומח עור חדש נקי ובריא, והרי זה עדיין בגדר ההיתר ד'סופו ליפול מאליו, אמנם באשל אברהם בוטשאטש (סי' קס"א סעי' ב') מצינו שכתב שמקפידים שלא להסיר גלדי חטטין (פצעים) בשבת משום חשש תולש, ושו"ר בשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' ל"ו שג"כ מצדד להחמיר בזה. 355. שש"כ פל"ה סעי' ל"ד, והוצאת דם בשבת אסורה, וכמבואר בשו"ע סי' שט"ז סעי' ח'. 356. ובכלל זה הסרת °קשקשים אשר עדיין מחוברים °לקרקפת - שש"כ פי"ד סעי' מ"ט, ואם כי יש לדון כשכבר יבשים לחלוטין ואין להם יניקה כלל מגוף האדם ועומדים ליפול מאליהם, מכל מקום קשה לשער דבר זה, ובודאי יש ליזהר לא ליכנס לחששות איטורי תורה דתולש בשבת. 357. שו"ת לב חיים ח"ב סי' קפ"ה. 358. וכפי שכתב במשנ"ב לקמן סק"צ ולעיל סי' שט"ז סק"ל.